

طرح مسئله

در

روش تحقیق

**Desing Problem
in
Research Method**

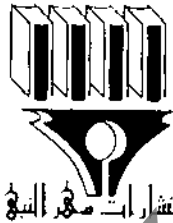
علی جان حسنی

مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهشهر

فاطمه هاشم‌نژاد آبرسی

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

سرشناسه : حسنی، علی جان، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدید آور : طرح مسئله در روش تحقیق / علی جان حسنی، فاطمه هاشم‌نژاد ابرسی
مشخصات نشر : قائم‌شهر: مهرالنبی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری : ۱۵۰ ص؛ جدول
شابک : ۶۳۰۰۰ ریال ۶-۵۲-۲۹۰۷-۹۶۴-۹۷۸
یادداشت : کتابخانه
موضوع : تحقیق - روش شناسی
شناسه افزوده: هاشم‌نژاد ابرسی، فاطمه، ۱۳۴۸
رده بندی کنگره: ۱۸۰۰۵۵:۱۳۹۱Q۱۸۰۵۵:۲۹۰۷
رده بندی دیویی: ۰۰۱/۴۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۲۰۰۸۴

عنوان : طرح مسئله در روش تحقیق
مؤلفان : علی جان حسنی و فاطمه هاشم‌نژاد ابرسی
صفحه آرایي : مهدی احمدی‌فر
چاپ اول : بهار ۱۳۹۱
تیراژ : ۲۰۰۰ جلد
ناشر : مهرالنبی
چاپ : نگار
صحافی : کوثر
شابک : ۶-۵۲-۲۹۰۷-۹۶۴-۹۷۸

قیمت : ۶۳۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

علم با مسئله آغاز می‌شود

کارل پوپر

پیشگفتار

سال‌ها پیش وقتی دانشجوی یکی از رشته‌های دانشگاهی بودم با پژوهش و تحقیقات توسط استادی محقق آشنا شدم از قضا، گرایش‌مان نیز پژوهشگری بود و مملو از دروس عملی که به یکی از شاخه‌های اجتماعی وابسته بود و برای هر یک از واحدهای درسی چالشی بزرگ پیش رویمان بود که هر روز و هنوز به عنوان اصلی‌ترین پدیده پژوهشی (انتخاب موضوع) در مقابل محققین و دانشجویان قرار دارد. جرقه این اثر که از حضورتان می‌گذرد مربوط به درس «تکنیک‌های خاص تحقیق» با تدریس جناب آقای دکتر حسین کردی در دانشگاه شروع شده است.

بخش‌های اساسی این کتاب طی ۱۱ سال گذشته گردآوری و تدوین گردید. امیدواریم که محققین و دانشجویان با در دست داشتن این اثر بخشی از سردرگمی‌هایشان کاهش یافته و بتوانند مسیرهای صحیح‌تری را با سلامت علمی و صلاحیت فکری گزینش نمایند. انتخاب مسئله و موضوع تحقیق اولین کوشش محقق و دشوارترین مرحله تحقیق است اما به همان اندازه که دارای ابهام است می‌تواند با طی مسیرهای مشخص آسان‌ترین نیز باشد همانند صخره نوردی که تنها با یافتن یک خراش کوچک در پهنه کوه و دیواره (حتی به قطر یک انگشت) می‌تواند جسم سنگینش را به ارتفاع برساند.

لازم بذکر است این کتاب مشابه خارجی (به زبان انگلیسی) نداشته و حتی در جستجوی چند زبان زنده دنیا در این حوزه کتابی یافت نشده است. البته طی این مراحل بی‌شک برایمان دشوار بود، از کلیه همکاران، دوستان که بطور مستقیم و غیرمستقیم

(استفاده از دست نوشته یا وب نوشته) در تکمیل این اثر ما را یاری نمودند تشکر و قدردانی می کنیم، بویژه از استاد ارجمند و الگوی اجتماعی و تحصیلی آقای دکتر حسین کردی بخاطر گره گشایی های ارزنده سپاسگذارم.

همچنین شایسته است از سرکارخانم آمنه خلیلی خلیل (کارشناسی ارشد جامعه شناسی) بیاس زحمات شان در ویراستاری و طراحی جلد کتاب و یاری بی دریغ شان تشکر کنیم.

در این راه، افتخار شاگردی اساتید و فرهیختگانی چون، دکترامیدعلی احمدی، دکترمحمد رضا پور رحیم، دکتر ابوالحسن تنهایی، دکتر اکبر مجدالدین، دکتر نوابخش و دکتر سید محمود نجاتی حسینی را داشته و هر یک به قدر خویش بذری را در سینه ام کاشتند. امید دارم قدردان زحمات شان باشم.

ع - حسنی

زمستان ۱۳۹۰

راهنمای مطالعه

در این اثر سعی شده مسائل مبتلا به محققین و دانشجویان برای انجام پروژه، پایان‌نامه و کار تحقیقی مطرح و شروع یک پرسش آغازین خوب را برای طرح‌ریزی و یا اکتشاف یک موضوع نو و بدیع از نظر بگذرانند. از جمله مواردی که در این اثر بدان توجه شده تکرار آثار جدی گذشتگان علوم است بطوریکه یکی از اسلوب‌های دست یافتن به سرانجام پرسش تحقیق است چرا که وجود اکتشافات مستقل مکرر در برخی موارد بعنوان شاهدی از توجیه اجتماعی علم در مقابل توجیه ذهنی تلقی شده است. توجه کنید شما بعنوان دانشجو و محقق در شروع کار فکر می‌کنید که بیشتر موضوعات تحقیق قبلاً انجام شده است و دیگر برای شما فرصت انجام آن وجود ندارد یا اینکه موضوعات مورد علاقه شما توسط همکلاسی شما در حال اجراست، اینها همه دیالوگ‌هایی است که در طول دهه گذشته با آن برخوردیم اما توجه کنید تمام موسیقی‌های جهان فقط از هفت نت اصلی شکل یافته‌اند و اغلب با هم در فواصل متفاوت و به گواهی گوش تمایز جدی دارند. حال فکر کنید یک دانشجوی موسیقی می‌خواهد آهنگی در مورد پیروزی بنویسد آیا او کار دشواری دارد یا یک دانشجوی فیزیک!

در علوم انسانی و اجتماعی این مهم بسیار پیچیده‌تر می‌نماید چرا که امور نسبی بسیار فراوان و تلفیق و ترکیب موضوعات علی‌رغم رعایت ملاحظات اخلاقی و سیاسی به طور چشمگیری دشوارتر است. پس دلسرد نشوید چرا که شما همیشه یک بار در رودخانه شنا خواهید کرد و اگر دوباره برای شنا باز گردید، آن رودخانه دیگری خواهد شد. پس جامعه همان رودخانه است هر سال تحقیق و آزمایش کنید، چون مردم همان‌های یارسانی نیستند!!! در گفتار اول کتاب به درآمد بر علم و پیدایش آن و اینکه علوم با چه محکی در زمره علم قرار می‌گیرند و همچنین به مباحثی چون تجربه به عنوان اولین منطق شناخت از ابتدای بررسی‌های علمی سپس استدلال قیاسی و استنباطی پرداخته شد. متفکرین و محققین بخش دیگر این فصل است که در آن نشان داده می‌شود که آراء محققین هم متأثر از عقاید شخصی و هم الگوهای پیروی‌شونده قرار دارد. در اسلوب علمی مشخص می‌شود که نزدیکترین و کم‌تنش‌ترین روش‌ها ترکیبی از روش‌های یاد شده می‌تواند باشد.

در گفتار دوم کتاب به بررسی و چگونگی تکوین نظریات، پارادایم، جستارها پرداخته شده و عمده‌ترین آنها از جمله پوزیتیویسم، داروینیسم اجتماعی، الگوی تضاد، روش‌شناسی مردم‌نگارانه، کنش متقابل نمادین، کارکرد گرایی ساختی، الگوی مبادله و الگوی فمینیستی در این گفتار آورده شده است.

در گفتار سوم کتاب شروع بحث مسئله و طرح تحقیق، آغاز سر درگمی، اهمیت و ضرورت موضوع، سابقه تاریخی موضوع، ساختن موضوع و مسئله، خُرد و کلان، مسئله در روش کمی و کیفی، تحدید موضوع، شکافتن موضوع، هنر تحقیق، منابع انتخاب موضوع مورد نظر واقع شده‌اند.

در گفتار چهارم کتاب شروع خوب کار تحقیق، مساله‌یابی، ایده‌ها و فرضیه‌سازی مسئله تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در گفتار پنجم کتاب انتخاب موضوع، مروری بر بررسی‌های گذشته، تدوین مساله تحقیق، اهداف تحقیق، فرضیات تحقیق و سوالات تحقیق بصورت عملی بتصویر و نگارش در آمده است.

در گفتار ششم کتاب به مروری مجدد بر موضوع و انتخاب مسئله تحقیق اشاره و سپس به بحث و نتیجه‌گیری می‌پردازیم.

مقدمه

تالکوت پارسونز نظام هنجاری علم را در چهار گونه طبقه‌بندی می‌کند. به اعتقاد وی هنجار اساسی دانش علمی عبارتند از: اعتبار تجربی، صراحت منطقی، استحکام منطقی و عمومیت اصول. و این موارد برای اهل علم حالتی الزام‌آور دارند. (محسنی، ۱۳۸۸) و محققان برای شروع هر اثر بدان نیازمندند، اما تحقیق به معنای تولید دانش است نه انتقال آن. فرایند پژوهش با کشف و یادگیری چیزهای نوین همراه است؛ یعنی فرایندی اندیشه‌ای، ادراکی و نوآور. عدم توجه و اهمیت ندادن به امر پژوهش، نادیده پنداشتن توان بالقوه‌ی پژوهش در آگاه کردن انسان است. پژوهش اولویت ملی و زیربنای توسعه‌ی هر کشور است. منظور از بیان مسئله، طرح مسائل اجتماعی به زبان علمی است. بیان مسئله امکان توجیه منطقی تحقیق را فراهم می‌کند. معمولاً در این قسمت سابقه مربوط به مسئله مورد مطالعه و ارائه می‌گردد. تشریح موضوع مورد تحقیق شامل تشریح بنیادی موضوع تحقیق، اهمیت موضوع با تکیه بر نیازها و چگونگی استفاده از نتایج، توضیح عوامل جغرافیایی، فرهنگی، مذهبی و اقتصادی با اهمیت کشور، که بر موضوع تحقیق اثر می‌گذارند. رفتار جمعیت، شرح مختصری از مطالعات قبلی مربوط به موضوع، خدمات موجود در جهت کاهش شدت مسئله، موضع دولت درباره مسئله و نکات دیگری که متناسب با موضوع مورد تحقیق می‌تواند جهت ارائه خواهد بهتر آورده شود. پیش نیاز نگارش قسمت بیان مسئله مطالعه منابع مربوط به موضوع تحقیق است تا بتوان بر اساس آن بیان مسئله‌ای منسجم و منطقی ارائه داد. اما همه مواردی که از یاد گذشت امور نسبی‌اند بطوریکه تقدم و تاخرشان بسته به شفافیت موضوع و مسئله تحقیق برای محقق یا دانشجو دارد است. البته مشکل است که بتوانیم بدقت مرزهایی را میان انواع مختلف عوامل موثر بر ضریب تاثیر هر یک از ابعاد انتخاب موضوع علمی را تعیین نماییم در واقع همیشه روشن نیست که یک عامل موثر بر علم در رابطه با مرزهای نهادی آن جنبه بیرونی دارد یا درونی.

بسیاری از محققان تاریخ اندیشه‌های بشری نشان داده‌اند که علم تحت نفوذ اندیشه‌ای علمی قبلی است. عبارت دیگر هنوز بخشی از موضوعات و مسائل جدید بر روی شانه‌های غول‌های علمی قدیم (دانشمندان گذشته) ایستاده است.

ترکیب و تلفیق موضوعی است که در تولید موضوعات جدید در علوم نقش دارد بدین معنی که از راهبردهای بین رشته‌ای نمودن علوم می‌توان به مرزهای نوینی از دانش دست یافت. ولی از آنجا که در حال حاضر سازمان‌های حکومتی و دولتی منبع اساسی حمایت مالی از تحقیقات علمی هستند نمی‌توان نقش آن‌ها را در جهت دهی به منابع علمی در مسیرهای مشخص مورد تردید قرار داد و یا نادیده گرفت. در نتیجه سازمان‌ها پیشتر موضوعات و مسائل ظاهری یا غیرظاهری سازمان‌شان را برجسته می‌نمایند در نتیجه ابتکار عمل را از محقق خواهند گرفت اما این بهم در مورد دانشجویان کمتر جدی است چون بطور نسبی خودشان بیشترین تاثیر و نفوذ را در تحقیق و انتخاب موضوع‌شان خواهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	بخش اول
	گفتار اول
۲۱	درآمد
۲۱	علم
۲۳	تجربه
۲۵	استدلال قیاسی
۲۷	استدلال استقرایی
۲۸	متفکرین و محققان
۲۹	اسلوب علمی
	گفتار دوم
۳۳	تکوین نظریات
۳۷	پارادایم
۳۹	پوزیتیویسم
۴۰	دارونیسم اجتماعی
۴۱	الگوی تضاد
۴۱	روش‌شناسی مردم‌نگارانه
۴۳	کنش متقابل نمادین
۴۵	کارکردگرایی ساختی
۴۶	الگوی میادله
۴۷	الگوی فمینیستی
	بخش دوم
	گفتار سوم
۵۳	طرح تحقیق
۵۶	آغاز سردرگمی
۶۷	اهمیت و ضرورت موضوع

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۶۹	سابقه تاریخی موضوع
۷۳	ساختن موضوع و مسئله
۷۵	خرد و کلان
۷۷	مسئله در روش کمی و کیفی
۷۸	تحدید موضوع
۸۰	شکافتن موضوع
۸۲	هنر تحقیق
۸۴	منابع انتخاب موضوع

گفتار چهارم

۸۹	شروع خوب کار تحقیق
۹۰	مساله‌یابی
۹۳	ایده‌ها و فرضیه‌سازی
۹۵	مسئله تحقیق

گفتار پنجم

۱۰۱	انتخاب موضوع
۱۰۳	مروری بر بررسی‌های گذشته
۱۰۵	تدوین مساله تحقیق
۱۰۶	اهداف تحقیق
۱۰۹	فرضیات تحقیق
۱۱۲	سوالات تحقیق

گفتار ششم

۱۱۵	مروری بر موضوع
۱۱۵	بحث و نتیجه‌گیری

منابع

۱۲۵

فارسی

۱۲۹

غیرفارسی

۱۳۰

منابع دیگر

ضمائم

۱۳۳

روش عمومی تدوین پایان نامه

۱۴۵

جداول شروع انتخاب موضوع

www.ketab.ir